

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA ÇEVRE FAKTÖRÜ: TEORİK BİR BAKIŞ

Mehmet ALAGÖZ*

ÖZET

Son yıllara kadar gelişmekte olan ülkeler, kalkınmış olmanın gereğini hızlı ve istikrarlı büyüme hedefini gerçekleştirerek yerine getirebileceklerini inanmaktaydı. Ayrıca iktisat literatüründeki teorilerde işsizlik, gelir dağılımında eşitsizlik, yoksulluk, çevre tahribatı gibi sorunların iktisadi büyüme hedefini gerçekleştirdikçe çözüleceğine yönelik eğimler sunmaktaydı. Ancak iktisadi büyümenin, beklenenin aksine, gelir dağılımında artan eşitsizlik, geniş kitlelerin yoksullaşması, doğal çevrenin ve doğal kaynakların uzun dönemli büyümeyi gerçekleştirme olanağını ortadan kaldıracak derecede tahribi ve toplumsal barışın bozulması gibi alternatif maliyetleri ortaya çıkarması, yeni bir büyüme ve kalkınma anlayışının doğmasına neden olmuştur. Bu anlayış, özünde insana önem veren, mevcut nüfusun ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli çaba sırasında gelecek kuşakların da ihtiyaçlarını gözeterek doğal ve kültürel kaynakların özenli bir biçimde tüketilmesini öngören sürdürülebilir kalkınma kavramını ortaya çıkarmıştır .

ABSTRACT

Until the recent years, the developing countries have believed that the development requires fast and stable growth. Besides, there were tendencies towards beliefs that problems such as unemployment, income inequalities, poverty, pollution could be solved by economic growth. But the fact that economic growth would cause alternative costs such as increasing inequalities in the distribution of income, poverty of masses, destruction of nature and natural sources which will disable growth in the long run and the damage of societal peace bring about a new growth and development view. This understanding introduced the sustainable development concept which pays attention to people in essence and takes care of future

* Selçuk Üniversitesi Karaman İİBF Yrd. Doç.Dr., malagoz@hotmail.com

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

generations as well as current economic and societal needs of people envisages consumption of natural and cultural resources.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Beşeri Sermaye, Çevre ve Doğal Kaynaklar

JEL Sınıflandırması: I28, P24, Q50

GİRİŞ

Son yıllarda ekonomi ve çevreyi birbiriyle ilişkilendirmek yaygınlaştı. 1970’lerde “büyümenin sınırları” paradigması, ekonomik kalkınmanın çevrenin bozulmasına yol açacağını ortaya koyarken, günümüzde ise daha iyi bir çevreyi beraberinde getireceği veya en azından daha kötü bir çevreye neden olmayacağı görüşü hakim olmuştur. Bununla birlikte çevre konusunda sarf edilen çaba ile sağladığı yararlar arasındaki ilişki, bir ülkedeki yönetim biçimine, kültürel duruma, müşteri davranışlarına, endüstri türlerine yada araştırmaya tabi tutulan şirketlerin büyüklüklerine, zaman dilimine, vs. bağlı olarak farklılıklar gösterebileceği de ortaya konulmaktadır.

Ekonomik kalkınma ile çevre arasındaki ilişki çelişkilidir ve muhtemelen de hep öyle kalacaktır. Bazı ekonomistler: yeni kirlilik problemlerinin aciliyetini, global ısınmayla ilgili başarı eksikliğini ve üçüncü dünyada hala artan kirliliğinden bahsederken, diğerleri ise halk sağlığını sağlamada gerçekleştirilen büyük ilerlemeyi, büyük şehirlerdeki hava kalitesindeki iyileşmeyi ve teknolojik gelişme ile birlikte insan yaşamında varolan iyileşmeler üzerinde yoğunlaşmaktadır. İlk grup günlük, genellikle ciddi çevre problemleri üzerinde yoğunlaşırken: ikinci grup hayat standartlarındaki bazen düzensiz ve uzun gelişim tarihi üzerinde yoğunlaşırlar(Broke and Taylor, 2006: 1).

Çevreyi hammadde, petrol ve değerli minerallerin kaynağı olarak düşünmek doğal olabilir. Doğanın insanlığa hizmetinin bu yorumu, doğal kaynak kıtlığıyla yaratılan büyüme sınırlarında geniş ve hâlâ büyüyen bir teorik literatüre imkan verirken, diğer taraftan ekonomik etkinlik sonucu ortaya çıkan (istenmeyen) atıklar için “depo” görevi gören doğa ile ilgili literatür ise yeni yeni yoğunluk kazanmaktadır. Bunun en önemli nedeni: yüzyıllardır her türlü zehirli ve zehirsiz veya doğada yok edilebilen ve edilemeyen atıkların hoyratça atılıp depo olarak kullanılan doğanın, büyümeyi sınırlandırması sonucu önem kazanmaya başlamasıdır.

Bugün, büyüme ve kalkınma teorisyencilerinin üzerinde tartıştığı iki önemli nokta bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, ekonomik büyüme ve çevre arasındaki ilişki nedir? ve ikincisi, çevresel baskılarla zorla oluşturulan büyüme sınırından nasıl kaçabiliriz?.

I. TEORİK VE AMPİRİK LİTERATÜR

1970’li yıllara kadar iktisadi büyüme ve kalkınma, sadece kişi başına gelirlerin arttırılmasına ve refah seviyesinin yükseltilmesine yani salt ekonomik büyümeye odaklanmış durumdaydı. Bu yıldan sonra toplumsal gelişmenin sadece ekonomi ile sınırlı kalmayıp, çevreyi, doğayı ve gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını kapsamaya gerektiği görüşünün ifade edilmeye başlanması, geleneksel kalkınma modeline eleştirilerin artmasına neden olmuştur(Acar, 2002: 120). Çünkü bu modellerin tamamı çevresel kaliteyi ve doğal kaynakların deformasyonunu dikkate almadan geliştirilmiş modellerdir. Bundan dolayı iktisadi kalkınmada sınır tanımayan ve ülke ekonomileri arası rekabette kalkınmayı veya kalkınmışlığı belirleyici kriter olarak kabul eden bu modeller, kısa dönemli modeller olmuşlardır(Gürlük, 2001: 4). Ancak son yıllarda, çevresel kaliteyi ve beşeri sermayeyi de dikkate alan kaynakların optimum kullanımını amaçlayan uzun dönemli tek kalkınma modeli, “sürdürülebilir kalkınma” modeli iktisat literatüründe daha çok tartışılma imkanı bulmuştur.

Ekonomik ve doğal çevrenin karşılıklı bağımlılığının kalkınma politikalarında alınmasına gereksinim olduğuna dair ilk kapsamlı uyarı Roma Kulübü’nün “Büyümenin Sınırları” başlıklı raporunda daha 1972 yılında yapılmıştır(Meadows, ve diğerleri, 1990:12). Aynı yıl içerisinde yapılan Birleşmiş Milletler çevre konferansı ekoloji ve kalkınma arasındaki dengeyi ön plana çıkaran “eko kalkınma” politikası çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın iki temel ögesi olan “insan merkezilik” ve “gelecek nesillerin kaynaklarının korunması” konularını gündeme getirmiştir(İşgüden ve diğerleri, 1995:203-204) Ancak sürdürülebilir kalkınmanın küresel çapta aktif bir politika haline dönüşmesi 20 yıllık bir gecikme ile, 1992 Rio Zirve’sinden sonra mümkün olmuştur(Dulupçu, 2004:20)

Sürdürülebilir kalkınma: ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan ve çevresel kaliteye önem veren hem de gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen bir modeldir. Bir ülkede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

ekolojik sürdürülebilirlik, ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşecektir. Yani kuşaklar arası kaynak kullanım etkinliğine sahip sürdürülebilir kalkınma olgusu: doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinimlerine sahip çıkan, ekonomi ile eko-sistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan bir ekonomik kalkınmadır(Gürlük, 2001: 4). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında: sosyal ve ekonomik politikalar, doğal kaynakların yönetimi, çevrenin korunması ve gelecek nesillerin ihtiyaçları adı altında dört anahtar konu birlikte ele alınmaktadır. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için çevre ve ekonomi arasındaki etkileşime yönelik olarak literatürde çeşitli çalışmalar yer almaktadır. Yapılan bu çalışmalar konuyu farklı noktalarda ele almışlardır.

En basit neo-klasik tek sektörlü bir model olan Solow'un büyüme modeli: temelde büyüme ile kirlilik bağlantısını test etmektedir. Model: içsel büyüme modeli çerçevesinde çevreye verilen zararları azaltıcı ve kaynakları yeniden üretici teknolojiye yönltilmesini sağlayan bir modeldir. İçsel büyüme kuramlarında beşeri sermayeye verilen önem nedeniyle bireyin nitelikli olacağını, bununda çevre için eğitimi, katılımı ve çevre bilincini geliştirici etki yapacağını savunmaktadır. Solow modelinde, ülke dengeli büyüme yolunda yaklaşırken, sürdürülebilir büyümeye doğru geçiş ilk olarak ekonomik büyümeyi kötüleştirici daha sonra ilerleyici çevresel niteliğe sahip olacağını ortaya koymaktadır. Coase(2000) tarafından ortaya konulan ve çevresel sorunların çözüm yaklaşımı olarak literatüre “Coase Teoremi” olarak geçen teoriye göre: dışsal ekonomilerde mülkiyet hakları oluşturulursa, taraflardan biri diğerinin zararını karşılayarak sosyal optimuma ulaşılır ve ekonomik etkinlik sağlanacağına dayanmaktadır. Stokey(1998); teknolojik kısıtlamanın zamanla çevrenin iyileşmesine imkan vereceğini ortaya koymuştur. Stokey modelinde kıt kaynakların ekonomideki kullanımına getirilen kısıtlamanın öncelikle çevre kirliliğini kontrol altında tutulmasına daha sonra ise ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olduğu ortaya konmuştur. Bovenberg ve Smulders(1995); içe bağlı olarak büyüme formülündeki “kirlilik artırıcı teknolojik” gelişmelerin uzun ömürlü büyümeye neden olduğunu ancak devam eden yatırımların kirlilik üretimini de artırdığını ortaya koymuştur. Baumol ve Oates (1998); ekonomik faaliyetlerle çevre arasında bir dengenin oluşumu için açık modelleme ortaya koymuşlardır. Copeland ve Taylor(1994); çevresel politikaların neden olduğu büyüme sınırlarını daha açık hale getirmek

için, kirlilik yayılımını bir üretim faktörü gibi modele dahil etmiştir. Modelde ekonomi yayılımını daha temiz üretim metotları karışımlarıyla uyarlayarak zamanla ürün oranının düşmesine izin verilmekte ve ekonomik girdi bileşimlerini değiştirmektedir. Modele göre bileşimlerdeki sürekli değişikliklerden dolayı doğal kaynak kullanımının azaltılması, kirlilik yayılımını yavaşlatacaktır. Ancak böyle bir kısıtlama üretimin azalmasına ve dolayısıyla büyümenin engellenmesine neden olacaktır.

II. EKONOMİ VE ÇEVRE

Ekonomi ve çevre arasında ilişki çok basite indirgenmemelidir. Çünkü bu ilişki: ülkeye, sektöre, piyasalara ve hâkim politikalara bağlı olarak iyi veya kötü olabilmektedir. Bu bağlamda ekonominin çevre üzerindeki fiziksel ve iktisadi etkilerini: ürün etkisi ve teknoloji etkisi, ölçek etkisi ve yapısal etkisi şeklinde üç başlık altında incelemek mümkün olacaktır.

Ürün etkisi: piyasada satılan ürünlerin çevreyi koruyan teknolojilerle üretilmesini ve bu teknolojilerin kullanımının yayılmasına yardımcı olacak şekilde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, petrol atıklarını temizlemek için kullanılan bakterisel teknikler veya daha az çevresel etkileri olan malların üretimini sağlayacak teknolojilerin üretimi veya otomobil kullanımı için yenilemeyen kaynaklar(petrol, gaz, vb.) yerine yenilebilen kaynak olan “solar” gücün kullanımına imkan veren veya yakıt yönünden daha verimli teknolojilerin kullanımı çevreye olumlu etki yayılmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan uluslararası ticari hareketliliğin artması, piyasa satılan ürün çeşitliliğinin artmasına neden olmuştur. Örneğin: çevreye büyük boyutlarda zararı ve dökülmesi her zaman mümkün olan tehlikeli, riskli ve zehirli malzemeler gibi atık mallar çevresel riskleri arttırmaktadır. Özellikle bu tip atık malların, mevzuat ve yönetim gücünden yoksun ülkelerde biçilen değer ne olursa olsun kabul edilerek dökülebilir olması, ürünlerin çevreye olumsuz etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta piyasalarda yaşanan yoğun rekabet ve yığın üretim ile ülkelerarasında varolan hızlı iktisadi etkileşim zararlı ve daha az çevre dostu teknolojilerin kullanımını teşvik edebilmekte ve bu teknolojilerin kullanımını yaygınlaştırabilmektedir. Öncelikle sektörlerde meydana gelen verimlilik artışları, firmaların daha az kaynakla veya girdi ile daha fazla üretim gerçekleştirmelerine neden olur ki: ortaya çıkan *ölçek etkisi* sayesinde çevre de bundan olumlu etkilenir. Firmalardaki verimlilik artışı, emeğin de gelir seviyesinin yükselmesine ve

çevreye karşı daha duyarlı hale gelmesine neden olacaktır. Ancak gelir seviyesi düşük olan insanların çevreye karşı duyarlı olduğunu da söylemek yanlış olacaktır. Fakat bu insanlar için öncelikle yeterli gıda ve barınma olanakları önemli olduğu için çevre daha az öncelikli olabilir. Diğer taraftan ekonomik aktivitenin artan ölçüsü olumsuz çevresel etkilere sahip olabilir. Ham materyalleri çıkarsak ta, yenilenebilir kaynakları kullansak ta çoğu ekonomik aktivite çevreye zarar verir. Ekonomik aktivitelerin ölçüsünü artırmak için düzenlenen ilave aktiviteleri zarara yol açmamasını sağlayacak şekilde yerleştirmedikçe **(başarı olasılığı düşük bir senaryo)** çevresel zararın derecesini artırması engellenmesi mümkün olmayacaktır. Bir ülke ekonomik anlamda gelişmişse, o ülkede insanlar çevreye zarar vermeyen malları talep etme eğilimine girerler ve bundan dolayı çevreyi daha az kirleten sektörler gelirden daha büyük bir pay alarak çevresel gelişime yol açarlar. Böylece ulusal seviyede kirliliğe yol açan firmalar başka ülkelere üretimlerini taşımak zorunda kalırlar. Ancak bir ülke ekonomik anlamda gelişmemişse insanların veya sektörlerin aynı duyarlılığı göstermesi de beklemek yanlış olacaktır. Bunun yanında, eğer bir ülkenin uzmanlaştığı ve ihraç ettiği mallar doğal kaynaklara dayanıyorsa veya şiddetli çevre kirliliğine yol açıyorsa ulusal ekonomi içerisinde bu tür endüstrilerin payları sürekli artacaktır. Buda doğal kaynakların yüksek düzeyde kullanımının hızlanması anlamına geldiği için çevresel bozulma sürecini artırarak, ekonominin çevre üzerindeki yapısal etkisi karşımıza çıkacaktır.

III. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA VE ÇEVRE

Son yıllarda, çevresel kaliteyi ve beşeri sermayeyi de dikkate alan kaynakların optimum kullanımını amaçlayan uzun dönemli tek kalkınma modeli, “sürdürülebilir kalkınma” modeli iktisat literatüründe daha çok tartışılma imkanı bulmuştur. Ekonomik ve doğal çevrenin karşılıklı bağımlılığının kalkınma politikalarında alınmasına gereksinim olduğuna dair ilk kapsamlı uyarı Roma Kulübü’nün “Büyümenin Sınırları” başlıklı raporunda daha 1972 yılında yapılmıştır(Meadows, 1990:12). Aynı yıl içerisinde yapılan Birleşmiş Milletler çevre konferansı ekoloji ve kalkınma arasındaki dengeyi ön plana çıkaran “eko kalkınma” politikası çerçevesinde sürdürülebilir kalkınmanın iki temel ögesi olan “insan merkezlilik” ve “gelecek nesillerin kaynaklarının korunması” konularını gündeme getirmiştir(İşgüden,1995:203-204).

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Sürdürülebilir Kalkınma: ekolojik denge ile ekonomik büyümeyi birlikte ele alan, hem doğal kaynakların etkin kullanımını sağlayan ve çevresel kaliteye önem veren hem de gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini tehlikeye sokmaksızın bugünkü kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilen bir modeldir. Bir ülkede kalkınmanın sağlanabilmesi: ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin sağlanmasıyla gerçekleşecektir. Yani kuşaklararası kaynak kullanım etkinliğine sahip sürdürülebilir kalkınma olgusu: doğal sermayeyi tüketmeyen, gelecek kuşakların da gereksinimlerine sahip çıkan, ekonomi ile eko-sistem arasındaki dengeyi koruyan, ekolojik açıdan sürdürülebilir nitelikte olan bir ekonomik kalkınmadır(Gürlük,2001: 4). Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımında: sosyal ve ekonomik politikalar, doğal kaynakların yönetimi, çevrenin korunması ve gelecek nesillerin ihtiyaçları adı altında dört anahtar konu birlikte ele alınmaktadır.

Kalkınmanın sadece ekonomik büyüme ile eş anlamlı olmadığı ve çevre, beslenme, barınma olanakları, sağlık ve eğitim hizmetleri, insan hakları gibi göstergelerin de kalkınma kavramının içinde düşünülmesi gerektiği gerçeği göz önüne alındığında, ekonomik terimlerle tanımlanan “sürdürülebilir kalkınma” paradigmasının çevre sorunlarının çözümünde yarı ve yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir çevre anlayışının oluşturulması için atılması gereken ilk adım, çevreyi ekonominin bir alt kümesi olarak kabul eden ve sınırsız üretim-sınırsız tüketim-kar maksimizasyonu üçgenindeki kalkınma kavramı anlayışının tümüyle reddedilmesi gerekmektedir(Torunoğlu, 2004:1). Önümüzdeki yıllarda, artan ekonomik faaliyetler ve nüfus hareketleri nedenleriyle, çevresel sorunların yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerde şiddetlenmesi beklenmektedir. Böyle büyüyen sorunlara cevaben, çevreye daha az zarar veren ekonomik kalkınma modellerinin desteklenmesi büyük öncelik taşımaktadır. Bunun için, daha güçlü siyasi irade ve vizyon, ulusal düzeyde etkili çevre politikaları ve artan ölçüde bölgesel ve küresel işbirliğini gerektirmektedir(DPT, 1998:3).

Günümüz dünyasında küreselleşme hareketlerinden dolayı bir ülkenin/fırmanın gerçekleştirdiği faaliyetten diğerlerinin dolaylı veya dolaysız etkilenmesi kaçınılmazdır. Başka bir ifade ile çevresel açıdan bakıldığında: sanayileşmiş ülkelerin veya çevreye duyarlı olamayan işletmelerin ortaya çıkardığı atıkların doğada yayılarak ülke ve ulus farkı gözetmeden bütün insanlığı ve doğal yaşamı tehdit ettiği görülmektedir. Böyle bir durum

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde yaşanan sanayileşme gayretlerinin gelecek nesilleri tehdit ettiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında üretilen malların üretim maliyeti düşürmek pahasına dayanıklılığının ve kullanım ömürlerinin azaltılması ve insanları tüketim çılgınlığına iten lüks bir ekonomik faaliyetler günümüzde çevrenin nasıl sistemli bir şekilde yok edildiğini açıkça ortaya koymaktadır. Bunlardan dolayı sürdürülebilir kalkınma stratejisinin çevre ile uyumlu kalkınma politikalarıyla desteklenmesi gerekmektedir. Ancak özellikle az gelişmiş ülkeler: bu süreci büyük ekonomik-politik sıkıntılara katlanarak ve çok uzun zaman yaratarak sağlaması mümkün olacaktır. Çünkü bu ülkeler sürdürülebilir kalkınma için uygulaması gereken politikalar, ekonomik, sosyal ve siyasi realiteleri ile çelişmektedir. Özellikle az gelişmiş ülkeler açısından ele alındığında sermaye eksikliği, kurumsal alt yapı ve politika uyum eksiliği, çevre hakkında bilgi ve deneyim eksikliği, politika uygulamalarına karşı güvensizlik, kaynak ve eşgüdüm yetersizliği gibi sorunlar gözlemlenmektedir. Ayrıca potansiyel çevre sorunlarının bilinmemesi, net politika önlemleri geliştirmede ve zaman, mekan, yöntem belirlemedeki zorluk ve kamu oyununun katılımının sınırlı olması mevcut uygulama sorunları arasında yer almaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınma politika tasarımının başarılı olması için beraberinde bazı koşulların bulunması gerekmektedir. Bunları aşağıda belirtilen başlıklarda toplayabiliriz (Fisunoğlu,1997: 18-19 – Dulupçu,2001:20):

- Büyümenin dinamikleştirilmesi ve kalitesinin değiştirilmesi,
- Temel insan ihtiyaçların sağlanması ve ülkeler için sürdürülebilir bir nüfus düzeyinin garanti altına alınması,
- Doğal Kaynakların Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
- Doğal Çevrenin Sürdürülebilirliğinin Sağlanması
- Kurumsal Altyapının ve Politikalar Arası Uyumun Sağlanması
- Etkin Bir Para Politikasının Uygulanmasının Sağlanması
- Sosyal Sürdürülebilirliğin Sağlanması
- Siyasal İktidarların Rolü
- Bilimde ve Teknolojide İyileşmelerin Sağlanması
- Toplumun eğitilerek bilinçlendirilmesi ve beşeri sermaye indeksinin yükseltilmesi,
- Finansal sürdürülebilirliğin sağlanması

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- Çevresel politikalar ile ekonomik ve sosyal politikalar arası uyumun sağlanması.

-Sürdürülebilirlikte uygulanan politikaların performans ölçümünün yapılması, uygulaması ve sonuçlarının değerlendirilmesi konusunda uygun gösterge seçiminin tespiti.

Sürdürülebilir bir kalkınmanın sağlanması, yukarıda saydığımız faktörlerin tamamının gerçekleşmesiyle ancak mümkün olabilecektir. Ancak, bu faktörlerin tamamının aynı anda gerçekleşmesi de –en azından her ülke için- mümkün görülmemektedir. Çünkü sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesini engelleyecek pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

-Tüketim ve üretimdeki kalıpların değiştirilmesinin çok zor olması,

-Ekonomik ve sosyal kalkınmanın gerçekleşebilmesi için doğal kaynakların doğru stratejilerle yönetilememesi,

-Ulusal ve uluslararası boyutlarda gelir dağılımındaki eşitsizliğin artışının küresel refah, güvenlik ve dengeye tehdit unsuru oluşturması,

-Tükenen kaynaklar iklim, sel değişimlerine sebep olurken, özellikle fakir ülkelerde karşılaşılan bir çok hastalığın başlıca nedeni haline gelmesi ile kötüleşen çevresel koşullar,

-Küreselleşme ile gelen yeniliklerin ve kazancın ülkeler arasındaki düzensiz dağılımı,

-Ulusal ekonomilerdeki yabancı sermaye yetersizliği veya dış yardımların etkin kullanılmaması,

-Ulus devlet anlayışına gelen küresel tehditler, sürdürülebilir kalkınmanın önündeki başlıca engellerdir.

Diğer taraftan sürdürülebilir kalkınma politikaları oluşturulurken, birçok kaynaktan bilgi edinilmesi, bu bilgilerin harmanlanarak karar alınması, planlar yapılması ve bunların yayılması gerekmektedir. Oluşturulan politikaların uygulanmasında da benzer çok disiplinlilik gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma yönünde olumlu adımların atılabilmesi ancak bilginin verimli, etkin ve yaygın olarak iletilmesiyle mümkündür(MAM, 2004).

IV. SONUÇ

Kanımcı İktisatçılar ve iktisadi enstrümanlar, çevrenin şekillendirilmesi, sağlık ve güvenlik konularında sade ve gösterişsiz bir rol oynamalarına rağmen gelecekte iktisatçılar bu konularda önemli bir rol oynayacaklardır. İktisat bilimi bu konularda daha belirgin bir rol oynamasına rağmen, çevre politikalarının oluşturulmasında fazlaca etkin bir rolü henüz oynayamamaktadır. Bu görünebilir tutarsızlık çevre politikasına, politik ekonominin etkisi ile açıklanabilir. Çünkü görünüşte çevre koruma amacı ile yola çıkanlar ekonomik kalkınmayı reddetmek gibi bir sonuca doğru ilerlemektedirler. Özellikle ulusal geliri düşük ülkeler daha çok kalkınma ve çağdaşlaşmak zorundadırlar. Endüstriyel üretimin geliştirilmesi ve tarımın çağdaştırılması gerekmektedir. Ancak tüm bunlar yapılırken ortaya bir de atıklar sorunu çıkacaktır. Kalkınma ve çevresel atıklar birlikte ele alındığında bir ikilemin doğduğu ve ikilemin giderilmesinin olanaklı olup olmadığı sorunu gündeme gelmektedir. Bu ikilemin çözümü için geliştirilen önerilerden biri "sürdürülebilir kalkınma" kavramıdır(Kasap, 2006:1). Sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi için aşağıda yeniden yazdığımız politika ve strateji paketi ile mümkündür.

- Öncelikle Beşeri sermaye yatırımlarına odaklanılmalıdır. Çünkü insana yapılan her yatırım ülkenin uzun dönemde daha dinamik ve verimli olmasına imkan tanıyacaktır.

- Özel sektörün çevresel ve toplumsal sorumluluk ve hesap verebilirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sanayinin sosyal ve çevresel icrasını iyileştirmesini için çeşitli yöntemlerle vergi, gümrük muafiyeti ve belirli ölçülerde indirim ve uygulamalarla teşvik edilmelidir(Sönmez ve Bircan, 2004).

- Öncelikle henüz etkin bir şekilde faydalanılmayan yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kısa sürede devreye sokulması gerekmektedir. Ayrıca enerji üretimi, iletimi ve dağıtımında kayıpların en aza indirilerek, verimliliğin arttırılmasına yönelik iyileştirme programlarının hızlı bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bunun yanında enerji yatırımlarında yabancı sermaye girişinin sağlanarak özelleştirme faaliyetlerine hız verilmesi gerekmektedir. Son olarak enerjide önemli maliyet unsuru oluşturan çevresel sorunların giderilebilmesini teminen AR-GE çalışmalarına her türlü desteğin verilerek başta elektrik ve doğal gaz olmak üzere enerji kaynaklarında üretimden tüketime kadar olan tüm aşamalarda:

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

etkin, verimli, rekabete açık, şeffaf, tüketici haklarının korunmasını sağlayan bir piyasanın oluşturulması sürecine hız kazandırılması gerekmektedir.

- İyi teknoloji politikası, genellikle, iyi çevre politikası demektir. Teknoloji, çevresel problemlere ekonomik büyüme ve istihdam yaratma imkanlarından ödün vermeden çözümler getirmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için, bilim ve teknoloji politikası, ekonomik ve çevresel politikalarla bütünleştirilmeli ve araştırmalar teşvik edilmelidir(Uysal, 2003). Ayrıca bilim ve teknoloji politikası ve ulusal düzeyde bilim ve teknoloji alt yapısı, bilimsel ve teknolojik bilgi kaynaklarına erişimi, bilinçli bilim ve teknoloji seçimini ve kaynakların birleştirilmesini sağlayıcı yönde olmalıdır. Yenilik ve teknoloji, kültür ve bilincinin ülke düzeyinde yerleştirilmesi için küçük ve orta ölçekli işletmelerinde kapsandığı sanayi kesiminin uluslararası bilim ve teknoloji kurumlarıyla ilişkileri devlet desteğiyle geliştirilmelidir. Son olarak özellikle, bilgi teknolojisinde atılımı sağlayacak yatırımlara (AR-GE ve insan kaynağı geliştirilmesi dahil) ağırlık verilmelidir.

Sonuç olarak sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşebilmesi: alınacak kararlara vatandaşların etkin katılımının sağlanmasını, kendi başına ve sürdürülebilir şekilde teknik bilgi ve üretim artışını sağlayabilecek bir ekonomik sistem, uyumsuzluklara dayalı gerilimlere kendi içinde çözüm üretebilen bir sosyal sistem, ekolojik tabanı korumaya özen gösteren bir üretim sistemi, sürekli yenilik peşinde koşan bir teknolojik sistem, ticarete ve finansmanda sürdürülebilirliği sağlayan bir uluslar arası sistem, hataları giderme yeteneğine sahip esnek ve ılımlı bir yönetim sisteminin oluşturulması ile mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

ACAR, Y.(2002). **İktisadi Büyüme Ve Büyüme Modelleri**, Gen. 4. Baskı, Vipaş Yayınları, Yayın No:67, Bursa.

BROCK, W. A. and M. Scott Taylor(2006). “Ekonomik Büyüme Ve Çevre Teori Ve Empirik İncelemesi”, <http://www.nber.org/papers/w10854>

COASE, R.H. (2000), “Sosyal Maliyet Sorunu”, (Çev. Mehmet Aktaş), **Devlet Rekabet Mülkiyet ve İktisat**, Der. Ömer Demir, Adapazarı

DPT(1998). **Türkiye ve Dünya 2010-2020 Küresel Bir Aktörün Doğuşu**, Kasım.

DULUPCU, M. A.(2004), “Sürdürülebilir Kalkınma Politikasına Yönelik Gelişmeler” <http://www.dtm.gov.tr/ead/dtdergi/Ocak2001/politika.Htm>

FİSUNOĞLU, H.M.(1997): “**Tarımsal Üretim, Nüfus ve Çevre**”, *Nüfus, Çevre ve Kalkınma Konferansı*, T.Ç.V., Kasım.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 11 Ocak – 2007

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

GÜRLÜK S.(2001). “Dünyada Ve Türkiye’de Kırsal Kalkınma Politikaları Ve Sürdürülebilir Kalkınma”, Cilt: 9, Sayı: 4 , Aralık.

İŞGÜDEN, T. ve diğerleri(1995). **Gelişme İktisadı**, Beta yayınları, İstanbul.

KASAP G. Ç.(2006), “ISO 14000 - ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMİ”,
<http://iktisat.uludag.edu.tr/dergi/4/gulay2/gulay2.html>

MARMARA ARAŞTIRMA MERKEZİ(2004), “Sürdürülebilir Kalkınma İçin Bilgi Ve İletişim”, <http://www.mam.gov.tr/enstituler/escae/projeler/tartisbel1.doc>

MEADOWS, H.D. ve diğerleri(1990). **Ekonomik Büyümenin Sınırları**, Çev. Kemal Tosun ve diğerleri, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayını No.112,İstanbul.

SÖNMEZ, F., BİRCAN, K.(2004). “İşletmelerin Sosyal Sorumluluğu Ve Çevre Sorunlarında Ekonomik Yaklaşımlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Sayı:133, Yıl:12, Ocak.

TORUNOĞLU, E.(2004). “Sürdürülebilir Kalkınma Paradigması Üzerine Ön Notlar”,
TÜBİTAK Vizyon 2023 Panel İçin Notlar,

<http://Vizyon2023.Tubitak.Gov.Tr/Teknolojiongorusu/Paneller/Cevrevesurdurulebilir kalkinma/Raporlar/Son/EK-16.Pdf>

UYSAL, A.(2003). “Sürdürülebilir Kalkınma: Genel Bakış”,
<http://vizyon2023.tubitak.gov.tr/teknolojiongorusu/paneller/cevrevesurdurulebilirkalkinma/raporlar/son/EK-3.pdf>, Ocak.

YERELİ, A. B. (2003). **Ekonomik Özgürlükler ve Türkiye’de Devlet-Birey İlişkisi**, Gazi Kitabevi, Ankara.